

Доповідь ректора Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна академіка В. Бакірова на Асамблеї Вчених рад університету з нагоди 216-ї річниці відкриття університету 29 січня 2021 року

«Каразінський університет: вчора, сьогодні і завжди»

Шановні колеги!

29 січня — знаковий день для кожної людини, причетної до історії Харківського університету. Саме в цей день відбулося урочисте відкриття університету, який, за словами Михайла Грушевського, став першим *світським* вищим навчальним закладом на теренах України.

Перечитуючи документи, матеріали, спогади про історію створення Харківського університету дивуєшся, скільки перешкод Каразіну довелося долати, скільки горя та несправедливості він пережив, скільки він вклав душевних сил у те, щоби заповітна мрія його життя здійснилася. «Сердце радуется, — писав він, — представляя влияние, какое произведет сие учреждение на край наш во всех отношениях — моральных, физических и политических. Харьков процветет в самое короткое время и будет иметь честь доставлять преосвященнейших сынов отечеству».

Так і сталося. Глухе провінційне невеличке місто, у якому на момент створення університету мешкало всього близько 15 тис. жителів (абсолютну більшість яких становили селяни), отримало принципово нову логіку життя й розвитку, яка згодом і перетворила його на великий європейський мегаполіс, центр освіти, науки, культури, мистецтва.

Кожного року в цей день, за давньою університетською традицією ми говоримо слова щирої вдячності натхненникам і засновникам університету, ми схиляємося в земному поклоні перед попередніми поколіннями професорів, викладачів, студентів, перед всіма, хто віддав частинку свого розуму, своєї душі, свого таланту на благо університетської справи.

Ми відчуваємо, що сьогодні, на цій Асамблеї вчених рад, в університетських стінах, у духовному просторі університету разом з нами присутні і Каразін, і Тимковський, і Рижський і Гулак-Артемівський, Костомаров і Потєбня, Ляпунов і Багалій, Мечніков і Ландау, Ізмайлов і Барабашов, Буланкін, Лаврушин, Погорелов, Хоткевич, Тарапов і багато-багато-багато інших.

Суханова Н. В. Видатні діячі
університетської науки. 2016. Ч. 1. «XIX
століття»

Суханова Н. В. Видатні діячі
університетської науки. 2016. Ч. 2.
«XX століття».

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Простір Каразінського не обмежено стінами його корпусів, лабораторій, музеїв. Коли ми ходимо містом, то ходимо вулицями, проспектами, провулками названими на честь університетських людей. Понад 100 харківських урбанонімів пов'язані з університетом. Це вулиці Каразіна, Гулака-Артемовського, Потебні, Трінклера, Гіршмана, Сосюри, Гончара, Чичибабіна і багатьох-багатьох викладачів, почесних докторів, вихованців університету.

Перелік топонімів у м. Харкові, названих на честь осіб, чиї життя та діяльність були пов'язані з Каразінським університетом

Вулиця Вернадського
Вулиця Володимира Сосюри
Вулиця Воробйова
Вулиця Гіршмана
Вулиця Гордона
Вулиця Грінченка
Вулиця Грушевського
Вулиця Гулака-Артемівського
Вулиця Гумілевського
Вулиця Данилевського
Вулиця Дмитра Міллера

Вулиця Дринова
Вулиця Дунаєвського
Вулиця Ерліха
Вулиця Ігоря Муратова
Вулиця Каразіна
Вулиця Карамзіна
Вулиця Каринської
Вулиця Копиленка
Вулиця Костомаровська
Вулиця Кричевського
Вулиця Лазаревича
Вулиця Лялі Убийвовк

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Перелік топонімів у м. Харкові, названих на честь осіб, чиї життя та діяльність були пов'язані з Каразінським університетом

Вулиця Лялі Убийвовк
Вулиця Менделєєва
Вулиця Мечникова
Вулиця Михайла Гуревича
Вулиця Михайла Зеленіна
Вулиця Михайла Петренка
Вулиця Нансена
Вулиця Олесь Гончара
Вулиця Осиповського
Вулиця Петра Тронька
Вулиця Пильчикова

Вулиця Пирогова
Вулиця Погорілка
Вулиця Потебні
Вулиця Редіна
Вулиця Северина Потоцького
Вулиця Семена Кузнеця
Вулиця Серебрякової
Вулиця Срезневського
Вулиця Сумцова
Вулиця Таранушенка
Вулиця Тімірязєва

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Перелік топонімів у м. Харкові, названих на честь осіб, чиї життя та діяльність були пов'язані з Каразінським університетом

Вулиця Толстого
Вулиця Трінклера
Вулиця Трублаїні
Вулиця Франка
Вулиця Франковська
Вулиця Чичибабіна
Вулиця Шатилівська
Вулиця Шатілова Дача
Вулиця Шубникова
Вулиця Юрія Кнорозова
Вулиця Юрія Лавріненка

Вулиця Юрія Шевельова
Вулиця Яворницького
Провулок Бехтерева
Провулок Володимира Сосюри
Провулок Воробйова
Провулок Дунаєвського
Провулок Кравцова
Провулок Кричевського
Провулок Менделєєва
Провулок Олександра Натієва
Провулок Остроградський

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Перелік топонімів у м. Харкові, названих на честь осіб, чиї життя та діяльність були пов'язані з Каразінським університетом

Провулок Петра Тронька
Провулок Погорілка
Провулок Северина Потоцького
Провулок Семена Кузнеця
Провулок Сумцова
Провулок Тетяни Устинової
Провулок Тімірязєва
1-й провулок Ігоря Муратова
2-й провулок Ігоря Муратова
В'їзд Михайла Зеленіна
В'їзд Срезневського

Провулок Трублаїні
Провулок Франка
Провулок Франковський
Проїзд Дунаєвського
Проспект Жуковського
Проспект Льва Ландау
В'їзд Таранушенка
В'їзд Тімірязєва
В'їзд Трінклера
В'їзд Франка

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Харківський університет представлено не тільки в назвах вулиць Харкова та інших міст, не тільки в назвах географічних об'єктів, фізичних законів і математичних формул, рослин тощо. Багато космічних об'єктів: 46 кратерів на планетах Сонячної системи, на Місяці, малих планет названо на честь університетських науковців.

Кратери на планетах Сонячної системи, які названі іменами співробітників та випускників університету

О.Л. Струве	кратер на Місяці (22,4°N; 77,1°W)
В.Г. Фесенков	кратер на Марсі (21,8°N; 86,7°W)
В.Г. Фесенков	кратер на Місяці (23,2°S; 135,1°E)
Б.П. Герасимович	кратер на Місяці (22,9°N; 122,6°W)
М.П. Барабашов	кратер на Марсі (47,7°N; 68,8°W)
М.М. Євдокимов	кратер на Місяці (34,8°N; 153°W)
Б.Є. Семейкін	кратер на Марсі (41,8°N; 8,6°E)
І.Ф. Тимошенко	кратер на Марсі (42°N; 64,1°E)
В.О. Федорець	кратер на Венері (59,7°N; 65,6°W)
Л.Д. Ландау	кратер на Місяці (42,2°N; 119,3° W)
Н.Б. Ібрагімов	кратер на Марсі (25,7°S; 59,7°W)
С.Я. Брауде	кратер на Місяці (81,8°S; 158,9°W)

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Малі планети Сонячної системи, названі іменами співробітників, студентів та випускників університету, названі на честь університету, міста Харкова

1653 Yakhontovia	Н.С. Самойлова-Яхонтова
1857 Parchomenko	П.Г. Пархоменко
2126 Gerasimovich	Б.П. Герасимович
2142 Landau	Л.Д. Ландау
2164 Lyalya	О.К. Убийвовк
2227 Otto Struve	О.Л. Струве
2237 Melnikov	О.О. Мельников
2286 Fesenkov	В.Г. Фесенков
2883 Barabashov	М.П. Барабашов
3210 Lupishko	Д.Ф. Лупішко
3946 Shor	В.О. Шор
4208 Kiselev	М.М. Кисельов

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Малі планети Сонячної системи, названі іменами співробітників, студентів та випускників університету, названі на честь університету, міста Харкова

5324 Lyapunov	О.М. Ляпунов
6547 Vasilkarazin	В.Н. Каразін
8786 Belskaya	І.М. Бельська
9167 Kharkiv	Харків
10685 Kharkivuniver	Каразінський університет
12234 Shkuratov	Ю.Г. Шкуратов
15898 Kharasterteam	Колектив дослідників астероїдів
17034 Vasylshev	В.Г. Шевченко
17035 Velichko	Ф.П. Величко
17036 Krugly	Ю.М. Круглий
17700 Oleksiygolubov	О. А. Голубов
18119 Braude	С.Я. Брауде

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Малі планети Сонячної системи, названі іменами співробітників, студентів та випускників університету, названі на честь університету, міста Харкова

18120 Lytvynenko	Л.М. Литвиненко
18121 Konovalenko	О.О. Коноваленко
18287 Verkin	Б.І. Веркін
18731 Vil'bakirov	В.С. Бакіров
18750 Leonidakimov	Л.О. Акімов
18751 Yualexandrov	Ю.В. Александров
19919 Pogorelov	О.В. Погорелов
20333 Johannhuth	І. Гут
20334 Glewitzky	Г.В. Левицький
31363 Shulga	В.М. Шульга
79472 Chiorny	В.Г. Чорний
92389 Gretskij	А.М. Грецький

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Варто сьогодні згадати, що історія університету була складною, драматичною й інколи трагічною.

У цій історії гнітюча атмосфера самодержавства, яке завжди з підозрою ставилося до університетів і постійно прагнуло скути університетські громади по руках і ногах. У цій історії шість кровопролитних війн. Університет пережив кілька буремних революцій, над ним пронеслися криваві вітри громадянської війни. Він пройшов через розшматування у перші роки радянської влади, переніс сталінські гоніння й репресії проти університетської інтелігенції. Витримав німецько-фашистську окупацію, евакуацію, розграбування університетського майна, архівів, музейних раритетів, бібліотечних фондів.

Довгий час університет жив і працював у задушливій атмосфері адміністративно-командної системи з її обмеженнями академічних прав і свобод. Переніс хаос «перебудови».

Ми з належною повагою дивимося на найкращі світові університети, такі як Гарвард, Кембридж, Оксфорд, Сорбонну та інші. На їхній науковий рівень, на їхнє обладнання, на мільярдні бюджети, визнаємо їхню велич. Але інколи забуваємо, такі університети мали зовсім іншу історичну долю, завжди користувалися безмежною повагою й підтримкою своїх суспільств, місцевих громад і владних інституцій. Вони не мали того досвіду боротьби

за виживання, яким переповнена історія наших класичних університетів, зокрема нашої рідної *Альма Матер*, який є актуальним і дотепер.

Попри все це історія Харківського університету є історією багатьох блискучих інтелектуальних злетів, дивовижних духовних перемог. Університет наперекір всім проблемам і труднощам ніколи не втрачав своєї неповторної ідентичності, зберігав свою історичну пам'ять, примножував свої кращі традиції.

Наприкінці ХХ століття університет було визнано флагманом фізико-математичної, природничої освіти й науки, він виконував великий обсяг наукових розробок з оборонної тематики, мав серйозні результати в галузі соціально-економічних і соціально-гуманітарних досліджень. Зовсім не випадково він єдиний з українських університетів запрошений до започаткування Болонського процесу і підписання у вересні 1988 року Великої хартії університетів (**Magna Charta Universitatum**).

У 1991 році університет знову опинився у принципово іншому суспільстві, у ситуації радикальної та карколомної трансформації ідеологічних і моральних цінностей.

З одного боку, перед ним відкрилися нові можливості у визначенні форм, методів, технологій навчання, вирішенні кадрових питань, доступу до неосяжних інформаційних ресурсів, академічної мобільності, участі в міжнародних проектах.

З іншого боку, університет стикнувся із сильними викликами, як-от: стрімке зменшення бюджетного, особливо позабюджетного фінансування

науково-дослідних робіт, падіння попиту на вітчизняні наукові розробки, втрата престижу спеціальностей, які забезпечують науковий прогрес і високі технології, відтік талановитої молоді в приватний сектор і за кордон. Ми пам'ятаємо часи, коли не отримували заробітну платню по пів року, коли в аудиторіях і лабораторіях не було тепла, пам'ятаємо «*вєерные*» відключення електроенергії та багато іншого.

Університетський колектив гідно зустрів ці виклики. Ми не втратили головне — кадровий потенціал і науково-педагогічні школи, ми не опустились до профанації навчального процесу, ми продовжували робити велику науку.

Більш того. Ми з вами не просто зберегли університет, але й змогли надати йому нове дихання, адаптувати до нових реалій. За ці роки завдяки амбітній і продуманій стратегії розвитку ми впритул наблизили університет до рівня університетів світового класу.

Дозвольте продемонструвати основні показники динаміки розвитку Каразінського університету у XXI столітті.

1999 2020

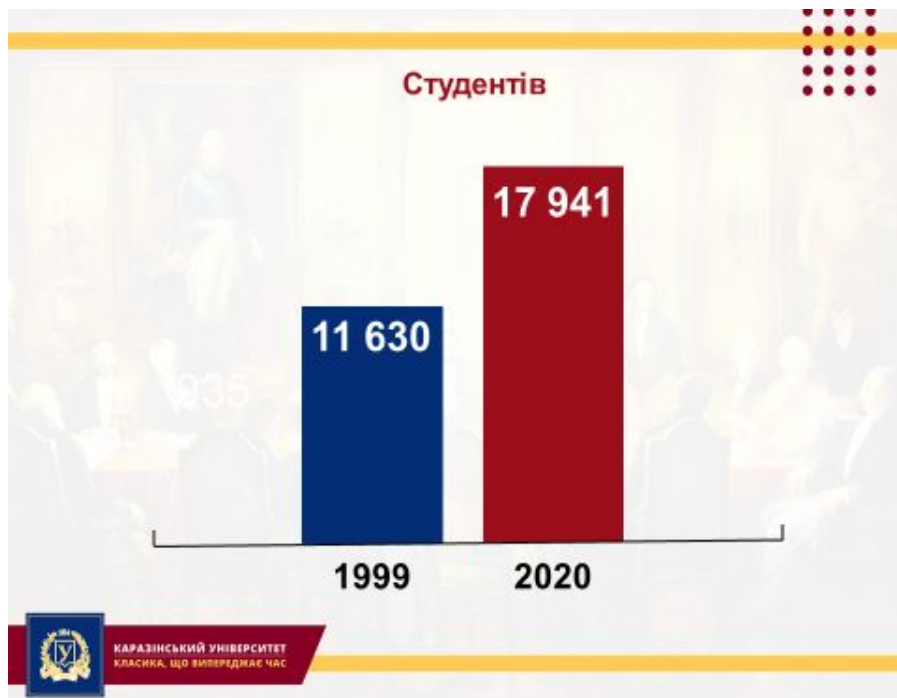

Контингент студентів

11 000

18 000

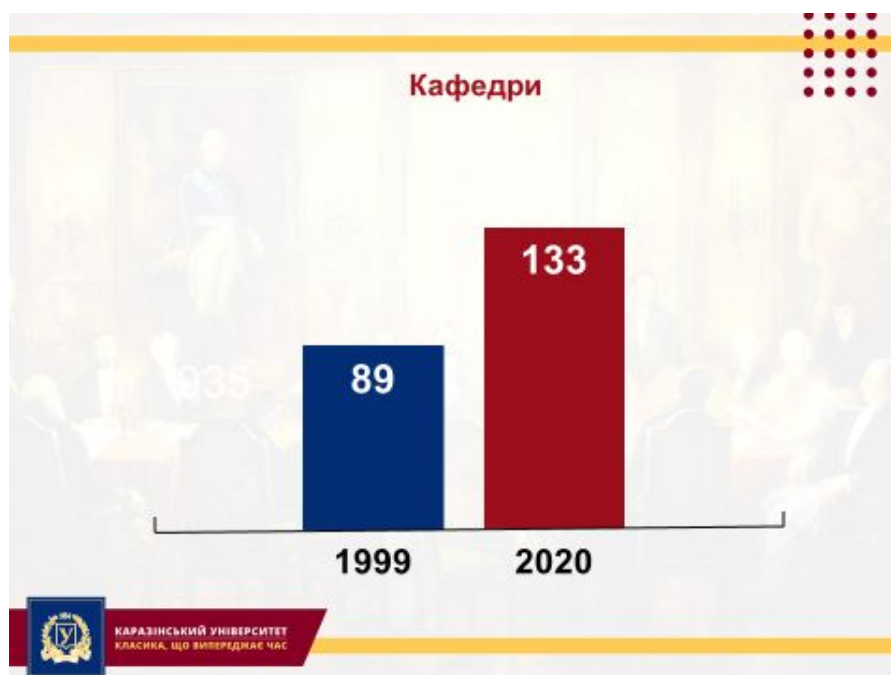
Контингент іноземних студентів _____ 471 4 091

Кількість факультетів (ННІ): _____ 12 23

Кількість кафедр: 89 133

Публікація наукових результатів
(Scopus) 250 619

Загальна площа (кв.м.) 186 000 270 000

Кількість музеїв, виставкових центрів 3 7

Ми дбайливо зберігали історію університету та створили велику серію монографій, у яких показали найбільш яскраві й вагомі сторінки цієї історії.

Ми показали історію університету в бронзі, створили унікальний історико-меморіальний комплекс.

Історія в бронзі

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Історія в бронзі

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Умовно кажучи, за останні двадцять років університет виріс удвічі. Поряд з університетом, який входив у XXI століття з'явився фактично ще один такий.

За час незалежності не було жодного року, аби університетські не були відзначені Державними преміями в галузі науки і техніки (усього 46), в університеті зараз працюють 26 лауреатів державних премій.

16 представників Каразінського нагороджені Національною премією України імені Тараса Шевченка, зокрема Олесь Гончар, Григійр Тютюнник, Володимир Сосюра та інші не менш значні постаті.

Каразінський університет присутній у визнаних міжнародних університетських рейтингах. 7-й рік поспіль він єдиний з українських університетів входить до 500 найкращих університетів рейтингу QS.

Але треба згадати також речі, які неможливо показати в цифрах, але які є дуже для нас важливими.

За цей період університет працював без деструктивних конфліктів, чвар, ворожнечі, внутрішнього протистояння, кляуз, анонімок. Зберігалася атмосфера доброзичливості, відкритості, взаємоповаги викладачів і студентів. Працює розвинене творче студентське самоврядування.

Зміцнювалися партнерські дружні стосунки із профспілковими організаціями.

Усе це дозволило нам гідно зустріти такий виклик для вищої освіти, як пандемія COVID–19. Запас міцності, який ми створили, стресостійкість університету дозволили не просто зберегтися, але й покращити більшість показників як у педагогічній, так і в науковій роботі.

Шановні колеги!

Без Каразінського університету сьогодні неможливо уявити освітнє, наукове, культурне життя як Харкова, так і, без перебільшення, усієї України.

Університет не тільки поверхами своїх величних корпусів підноситься над архітектурним ландшафтом Харкова.

Своїм науковим і моральним авторитетом він підноситься над інтелектуальним пейзажем міста, є центром тяжіння творчих і талановитих людей, де би вони не працювали.

Багатьма своїми досягненнями, науковими результатами університет зобов'язаний плідній співпраці з установами НАН України, більшість з яких очолюють наші випускники. Напрями цієї співпраці визначено в договорі між НАН України й Каразінським університетом, підписаним 16.04.2009 року.

ДОГОВІР
про співробітництво
між
Національною академією наук України
та
Харківським національним
університетом імені В.Н.Каразіна

2009

Стаття 14
Сторони співпрацюватимуть у сфері науково-просвітницької діяльності, зокрема популяризації здобутків науки і освіти України через зусилля масової інформації, виставки тощо.

Стаття 15
Сторони домовилися співпрацювати з метою підтримки діяльності Малої академії наук, центрів науково-технічної творчості молоді.

Стаття 16
З метою реалізації положень цього Договору Сторони не пізніше як через 30 днів після того, як Договір набуде чинності, доведуть його текст до відома своїх наукових та інших установ, факультетів.

Стаття 17
Для вирішення питань, пов'язаних із виконанням цього Договору, Сторони у разі потреби будуть проводити наради своїх представників для підготовки відповідних пропозицій.

Стаття 18
Цей Договір набуде чинності з дня його підписання. Строк дії цього Договору – 5 років, він автоматично продовжуватиметься на наступні 5 років, якщо одна зі Сторін не повідомить іншу про необхідність зміни або припинення Договору за 6 місяців до закінчення його дії.
Договір узгоджено та підписано 18 квітня 2009 у двох примірниках. Обидва тексти Договору мають однакову силу.

Президент Національної академії наук України
академік НАН України

Б.Є.ПАТОН

Ректор Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
член-кореспондент НАН України

С.С.БАЖЕНОВ

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

КАРАЗІНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КЛАСИКА, ЩО ВИПЕРЕДЖАЄ ЧАС

Борис Євгенович, який відійшов у вічність минулого року, який був великим другом університету, Почесним доктором університету, багато разів його відвідував, надихав нас на творчу інтеграцію академічної й університетської науки.

Ми вітаємо наших колег і партнерів з інститутів НАНУ, багато з яких присутні на нашій Асамблеї. З гордістю можемо сказати, що університет є майданчиком спілкування представників інститутів Національної академії наук України, на чолі якої випускник Каразінського, він же Голова Наглядової ради університету А. Г. Загородній, який, до речі, сьогодні святкує свій ювілей, з чим ми його щиро вітаємо.

Шановні колеги! У нинішньому статусі й стані університету величезна заслуга всіх, хто створював його, хто плекав його до нас, хто зберігав і розвивав його до нас. Але й ми вносимо свою скромну лепту в цей храм науки та освіти. Ми не зупиняємося на тому, що вже досягнуто, ми дивимося вперед, бачимо стратегічні складні цілі й завдання, які, попри пандемію й інші проблеми та негаразди, ми досягнемо, щоби підняти університет на новий щабель його поступу.

Що дозволяє університету долати труднощі, перешкоди та рухатися вперед?

Це атмосфера взаємної довіри викладачів і студентів.

Це така модель управління університетом, коли важливе не те, хто і яку посідає керівну посаду (ректорську, проректорську, деканську тощо), а те, як демократичним шляхом враховується баланс інтересів університету в цілому, його підрозділів, громадських організацій, кожної особистості.

Це повага до кращих університетських традицій і відданість університетським цінностям, які ми з вами зібрали в окремий Кодекс цінностей Каразінського університету.

Це палкий університетський патріотизм, щира любов до університету, який для кожного з нас є не просто місцем роботи, а є рідним домом, місцем самореалізації й саморозкриття.

Як надалі розвиватиметься університет у XXI столітті?

Нелегко передбачити це зараз, оскільки світ навколо дуже швидко змінюється. Ми не знаємо, яким буде життя людей у цифровому соціумі, які виникнуть нові технології, не знаємо, навіть, за якою парадигмою працюватиме вища освіта у постковідну добу.

Ми чуємо голоси про неминучу загибель, руйнацію університетів, заміну їх на щось інше.

Але з цим неможливо погодитися. Без справжніх університетів суспільство просто не здатне існувати, бо саме вони задовольняють фундаментальну потребу людства у постійному інтелектуальному і духовному вдосконаленні. Лише справжні університети виховують нові покоління, які є більш освіченими, більш натхненними, більш моральними, які здатні навчатися і перенавчатися, здатні нести відповідальність за себе, за країну і за людство. Саме це робив і робитиме Каразінський університет у XIX, XX століттях, саме це робимо ми з вами в столітті XXI.

Як вчора, так і сьогодні, так і завжди каразінська університетська класика випереджатиме час!

Дякую за увагу!

Віват Каразінський!